

Ржавін О. Є.

*аспірант кафедри економічної теорії
та міжнародних економічних відносин,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-611-2-14>

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інновації стали у сучасних умовах одним із найважливіших факторів соціально-економічного розвитку. Все більше компаній – від великих транснаціональних корпорацій до малих стартапів – приймають виклики сучасності і включаються у перегони інноваційної конкуренції. Як наслідок, покращуються технології і продукти, з'являються нові товари і ринки, трансформуються суспільні інститути. Все це відкриває величезні можливості як для окремих економічних суб'єктів, так і для підвищення продуктивності суспільного виробництва та пришвидшення темпів економічного зростання [1, с. 13]. При цьому характер і інтенсивність інноваційної діяльності суттєво визначаються не лише технологічними можливостями та ринковими стимулами, а й якістю інституційного середовища, в якому функціонують економічні суб'єкти.

Перебіг інноваційних процесів не відбувається за лінійною моделлю, яка довготривалий час домінувала в економічній науці і передбачала послідовне проходження взаємопов'язаних етапів: фундаментальні дослідження, прикладні дослідження, розробки та впровадження. Така модель, попри свою логічну стрункість, не відображала реальної складності інноваційних процесів та ігнорувала численні зворотні зв'язки між їх учасниками. В сучасних умовах погляд на інновації став набагато ширшим – в економічній науці утвердилося розуміння, що це процес, який характеризується складними механізмами зворотного зв'язку та інтерактивними відносинами, що включають науку, технології, навчання, виробництво, політику. Інноваційні процеси розгортаються у часі й просторі під впливом цілої низки факторів як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Сучасні фірми майже ніколи не впроваджують інновації поодиночі. У гонитві за інноваційною рентою

вони взаємодіють з іншими економічними суб'єктами (постачальники, клієнти, конкуренти), а також університетами, науково-дослідними інститутами, інвестиційними банками, державними установами. Отже, фірми під час здійснення інноваційної діяльності не є ізольованими окремими одиницями прийняття рішень – вони є частиною складної мережі взаємозалежних суб'єктів, що спільно формують інноваційний потенціал економіки.

Поведінка фірм також формується інститутами, які створюють обмеження або надають стимули для інновацій. До таких інститутів відносяться формальні правила, які втілюються в законах, технічних стандартах, регуляторних нормах та міжнародних угодах у сфері інтелектуальної власності. Не менш важливу роль відіграють і неформальні правила – соціокультурні цінності, соціальні норми, довіра між економічними агентами, які формують схильність до інновацій і створюють умови для їхнього розповсюдження. Слід зазначити, що формальні та неформальні інститути не існують відокремлено – вони перебувають у постійній взаємодії та взаємно обумовлюють один одного, формуючи цілісне інституційне середовище. Таким чином, інституційне середовище інноваційної діяльності охоплює набір інститутів (як режимів, так і організацій), які прямо чи опосередковано підтримують, стимулюють та регулюють процеси створення інновацій та розповсюдження технологій [2, с. 77].

Інститути виконують по відношенню до інноваційної сфери три важливі функції:

1. Зменшують невизначеність провадження технічних рішень. Головну роль у цьому відношенні відіграють закони про патенти та захист прав інтелектуальної власності, нормативи щодо термінів погашення кредитів по інноваційним проєктам тощо. Ефективний захист результатів інноваційної діяльності є необхідною передумовою для того, щоб економічні суб'єкти були готові інвестувати ресурси у розробку нових технологій та продуктів, не побоюючись їх несанкціонованого запозичення.

2. Регулюють конфлікти і сприяють співпраці в інноваційній сфері. Моделі співпраці між відділами досліджень і розробок, виробництва та маркетингу, припустимі межі свободи, довіра між працівниками знижують трансакційні витрати і пришвидшують інноваційний процес. Особливого значення це набуває в умовах міжорганізаційної співпраці, коли успіх інновації залежить від ефективної координації між юридично

незалежними суб'єктами з різними інтересами та стратегічними пріоритетами.

3. Створюють стимули для інноваційної діяльності. Системи заробітної плати, податки на прибуток від інноваційної діяльності, податкові пільги, права власності на знання та ідеї дозволяють привласнювати тимчасову технологічну ренту та впливають на дифузії знань [3, с. 223]. Якість цих стимулів безпосередньо визначає готовність фірм брати на себе ризики, пов'язані з інноваційною діяльністю, та інвестувати у довгострокові дослідження і розробки.

Таким чином, інноваційна сфера глибоко залежить від інституційного середовища, яке відіграє ключову роль як у створенні, так і в розповсюдженні інновацій. Неефективні або слабкі інститути суттєво підвищують трансакційні витрати, збільшують невизначеність та знижують інноваційну активність економічних суб'єктів. Саме тому кожна країна має цілеспрямовано формувати ефективні інститути, які б сприяли інноваційному розвитку – особливо це актуально для України, де інституційне середовище інноваційної діяльності потребує системного вдосконалення в умовах відбудови економіки.

Література:

1. Пилипенко Г. М., Ржавін О.Є. Поняття проривних інновацій у науковому дискурсі економічної науки. *Бізнес-Інформ*, 2025. №3. С. 13–22. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-13-22> с.13.
2. Stankiewicz R. Technology in Society. SPRU. 1998. Pp. 75–86.
3. Edquist G. Systems of innovations. London: Routledge. 430 p.